

Kwalitatief onderzoek: De rol van leraren en mentoren in de profiel- en vakkenkeuze belicht vanuit leerlingperspectief

Student: Maud Abbink (S4130359)

Begeleider: H. Korpershoek

2^e begeleider: I.J. Wichgers

2^e beoordelaar: A. Zuurmond

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelor werkstuk Pedagogische Wetenschappen PABA6002

Juni 2022

Abstract

This study aimed to investigate the role of teachers and mentors in students' profile choice from the students' perspective in the Netherlands. Students have to make decisions about their career path early on during Secondary School. These profile choices can set the students on a certain career path. Therefore, it is important that these decisions are well thought of by the students. Teachers presumably play a significant role for the students in their choices. That is why it is important to investigate the roles teachers and mentors play herein, from students' perspectives. Primary data for this study were collected from semi-structured interview with 33 students selected from eleven focus groups. The study revealed that the role of teachers and mentors during the students' profile choice can be divided into four roles. Firstly, teachers and mentors helped the students provide information about the profile choice and career paths. Secondly, teachers and mentors were a collocutor for the students. Hereby students can experience social support from their teachers and mentor. Thirdly, students get advice from their teachers and mentor regarding the profile choice. This advice can be about a certain profile or a certain subject. Finally, it was examined to what extent the teachers and mentor have direct influence on the profile choice from students' perspective. One half of the students indicate that the teacher and mentor do have an influence on the study profile choice, and the other half indicate that they do not. The study indicated that students wish more mentor talks and that students want to know what the advice they're given is based upon. All in all, this study suggests that schools should offer the opportunity to always have a mentor talk, and to explain to the students what the study profile or subject advice is based on.

Inleiding

In Nederland maakt iedere scholier op de middelbare school een keuze voor een vakkenpakket of profiel. In deze vakken doen de leerlingen in principe eindexamen. In Nederland is het reguliere voortgezet onderwijs ingedeeld op drie niveaus: het vmbo, het havo en het vwo. Het behalen van een havo- en vwo-diploma leidt tot een startkwalificatie in het beroepenveld. In juli 1997 is de wet op het voortgezet onderwijs in Nederland gewijzigd. Er was toentertijd sprake van een onderwijsvernieuwing, ook wel de tweede fase genoemd. Dit heeft ertoe geleid dat in Nederland vanaf toen de havo- en vwo-leerlingen kiezen voor een profiel op de middelbare school. Het doel van deze verandering was om voor meer aansluiting te zorgen tussen havo en vwo en het hoger onderwijs. Dit betekent dat leerlingen nu doorgaans een profielkeuze maken aan het einde van de derde klas. De havo- en vwo-leerlingen maken deze keuze doorgaans met een leeftijd tussen de vijftien en zestien jaar. In een profiel zitten de vakken waarin de leerlingen eindexamen gaan doen. Er is keuze tussen vier profielen, namelijk: cultuur & maatschappij, economie & maatschappij, natuur & gezondheid en natuur & techniek (Van Langen et al., 2006). In de profielen is een aantal verplichte overstijgende vakken, bijvoorbeeld Nederlands en Engels. Er zijn ook verplichte vakken die per profiel verschillen. Daarnaast is er vrijheid van keuze voor enkele vakken binnen de profielen. Tenslotte kunnen leerlingen naast hun profiel nog kiezen voor extra vakken. Deze profielen sluiten aan bij bepaalde vervolgopleidingen. Voor sommige vervolgopleidingen is het dan ook een vereiste dat de leerlingen een bepaald profiel hebben afgerond (Vulperhorst et al., 2019). Uit het onderzoek van Rekers-Mombarg et al. (2010) komt naar voren dat gemiddeld genomen 7% van de havo- en vwo-leerlingen spijt hebben van hun profielkeuze. De meest voorkomende reden hiervoor is dat de leerlingen van mening zijn dat een ander profiel een betere aansluiting had gevormd voor hun vervolgopleiding.

De profiel- en vakkenkeuze kan invloed hebben op de studiemogelijkheden en daarmee de beroepsmogelijkheden (Kaenders & Top, 2003). Voor toelating tot verscheidene vervolgopleidingen moeten de havo – en vwo-leerlingen soms voor bepaalde vakken geslaagd zijn (Rekers-Mombarg, 2015). De keuze voor een profiel en vakken kan hierdoor erg belangrijk worden voor leerlingen. Uit onderzoek van Yildirim en Yüksel (2021) blijkt dat de baantevredenheid en professionele trots significant samenhangt met het opleidingsniveau en de keuzes hierin. Professionele trots is de mate waarin een beroep zorgt voor tevredenheid in het leven. De schoolloopbaankeuzes die leerlingen maken op de middelbare school die van invloed kunnen zijn op hun verdere loopbaan betreft hier de profiel- en vakkenkeuze. Vandaar dat een weloverwogen keuze voor een profiel- en vakkenkeuze een voordeel kan zijn. Een weloverwogen profiel- en vakkenkeuze maakt de kans groter dat een leerling daarna een vervolgopleiding kan gaan doen die aansluit op deze keuze. De leerling kan dan toegelaten worden met het gekozen profiel en de gekozen vakken (Vulperhorst, 2019). Vervolgens kan het bevorderlijk zijn voor leerlingen om hun gewenste vervolgopleiding te kunnen volgen want dit kan de

baantevredenheid vergroten. Kortom, een weloverwogen profiel- en vakkenkeuze kan daarom leiden tot baantevredenheid en professionele trots in de toekomst.

Wanneer leerlingen schoolloopbaankeuzes moeten maken, zoals in dit geval de profielkeuze, kunnen leraren en mentoren een belangrijke factor zijn voor de leerlingen. Zoals eerder vermeld kan de profiel- en vakkenkeuze veel invloed hebben voor een toelating tot de gewenste vervolgopleiding. Hierom kan de profiel- en vakkenkeuze ook invloed hebben op de latere loopbaan van de leerlingen (Vulperhorst et al., 2019). Deze leerlingen komen uiteindelijk in het werkveld van de maatschappij. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar het perspectief en de ervaringen van de leerlingen tijdens de profiel- en vakkenkeuze. Het is daarom ook onbekend hoe de leerlingen de rol van de leraar en mentor ervaren tijdens de profiel- en vakkenkeuze. Daarom richt dit onderzoek zich op het perspectief van de leerlingen tijdens de profiel- en vakkenkeuze. Op deze manier kan de rol van de leraar en mentor belicht worden vanuit het perspectief van de leerlingen. Om bovenstaande redenen is dit onderzoek relevant.

Siddiky en Akter (2021) laten zien dat de leraren en mentoren een betekenisvolle rol hebben in het keuzeprocess voor leerlingen. Het is echter onbekend welke rol leraren en mentoren hebben specifiek in de profiel- en vakkenkeuze. Ook bestaat er weinig informatie over wat een passende manier van ondersteuning bieden is door de leraren en mentoren in de schoolloopbankeuzes van leerlingen, in dit geval de profiel- en vakkenkeuze (Chinyamurindi et al., 2021). Hierbij is het ook onbekend wat de behoeftes en benodigdheden van de leerlingen zijn van hun leraar en mentor tijdens de profiel- en vakkenkeuze. Ook voor de wetenschap is het daarom een toevoeging dat er meer onderzoek wordt gedaan naar de ervaringen van leerlingen over de rol van hun leraar en/of mentor bij het maken van een profiel- en vakkenkeuze. Met dit onderzoek wordt gekeken wat de rol van de leraar en mentor is volgens de havo- en vwo-leerlingen, specifiek in de schoolcontext tijdens het maken van een profiel- en vakkenkeuze. Dit onderzoek kan daarom bijdragen aan de wetenschappelijke kennisbasis voor de profiel- en vakkenkeuze in het reguliere voortgezet onderwijs voor het havo en vwo in Nederland.

Kortom, leerlingen kunnen steun ervaren in hun schoolloopbaankeuzes aan vele verschillende omgevingsfactoren (Chinyamurindi et al., 2021). Ook leraren en mentoren zijn voor de leerlingen belangrijk in de schoolloopbaankeuzes (Siddiky & Akter, 2021). Uit onderzoek van Sahin en Kirdok (2018) blijkt dat leerlingen veel steun kunnen ervaren aan hun leraar en/of mentor. Er bestaat echter weinig informatie over wat de rol van de leraar en mentor is specifiek in de profiel- en vakkenkeuze. Ook is er nog weinig onderzoek gedaan naar de ervaringen van de leerlingen over de rol van de leraar en mentor in de profiel- en vakkenkeuze. Het doel van dit onderzoek is daarom om de rol van de leraren en mentoren in het keuzeprocess vanuit het perspectief van de leerlingen te verhelderen. Wanneer dit helder is zouden de resultaten hiervan wellicht een aanknopingspunt kunnen vormen

voor verbetering in het geven van profielkeuzebegeleiding door de leraren en mentoren. Op deze manier kunnen zij de leerlingen passend helpen in het maken van een weloverwogen keuze voor hun vakken en een profiel. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de inzichten van de rationele keuzetheorie. De onderzoeksvraag luidt: *‘Wat is vanuit het perspectief van havo- en vwo-leerlingen de rol van de leraren en mentoren in hun profiel- en vakkenkeuze?’*.

Theoretische concepten en definities

Havo- en vwo-leerlingen in Nederland

Het havo, oftewel hoger algemeen voortgezet onderwijs is een niveau op het voortgezet onderwijs. Op dit niveau worden leerlingen voorbereid voor het hoger beroepsonderwijs, ook wel het hbo. Het havo duurt vijf jaar (Rijksoverheid, Z.D. a).

Het vwo, oftewel voorbereidend wetenschappelijk onderwijs is een niveau op het voortgezet onderwijs. Het vwo bestaat uit twee niveaus, namelijk atheneum en gymnasium. Het verschil is dat het gymnasium een klassieke taal verplicht als Grieks of Latijn. Op dit niveau worden leerlingen voorbereid op de universiteit. Het vwo duurt zes jaar (Rijksoverheid, Z.D. b).

Profiel en vakkenkeuze

In Nederland maken leerlingen van het havo en vwo in de derde klas de keuze voor een profiel. Hier kunnen ze kiezen uit vier profielen, namelijk: natuur en techniek, natuur en gezondheid, economie en maatschappij en cultuur en maatschappij. Dit zijn de vakken waarin de leerlingen eindexamen doen (Kaenders & Top, 2003).

Weloverwogen profiel- en vakkenkeuze

Tijdens de adolescentie is het maken van een keuze en de toewijding hiernaar een belangrijke ontwikkelingstaak (Emmanuelle, 2009). Voor het maken van loopbaankeuzes, zoals de profiel- en vakkenkeuze, kan gebruik gemaakt worden van de inzichten uit de rationele keuzetheorie. Deze theorie gaat ervan uit dat een individu een keuze zal maken die voor henzelf het gunstigst is (Wolff & Resnick, 1987). Deze keuze is gebaseerd op een rationele afweging van de voor- en nadelen van de verschillende opties. Van alle opties zou dan het maximaal haalbare voor het individu een weloverwogen keuze zijn. Het eigenbelang gaat hier boven het algemene belang (Wilson, 2016).

Zoals eerder benoemd kan de profiel- en vakkenkeuze een belangrijke factor zijn in de toelating tot een vervolgopleiding. De profiel- en vakkenkeuze is hierom een opstap richting de loopbaan in het werkveld. Uit onderzoek van Yildirim en Yüksel (2021) blijkt dat de baantevredenheid en de trots die mensen ervaren over hun baan kunnen samenhangen met loopbaankeuzes, zoals de profiel- en vakkenkeuze. In dit geval zou een weloverwogen profiel- en vakkenkeuze daarom maximalisatie van de latere baantevredenheid bestaan. Een weloverwogen

profiel- en vakkenkeuze geeft daarom mogelijkheden tot de gewenste vervolgopleiding. Dit kan dan leiden tot de gewenste baan van de leerling. Hierdoor zal de leerling tevreden zijn met diens latere baan. Uiteindelijk kan dit leiden tot baantevredenheid voor de leerling.

Rol van de leraar en mentor

De sociale omgeving kan veel invloed hebben op de keuzes die mensen maken, zoals in dit geval de profiel- en vakkenkeuze (Fishbein & Ajzen, 2010). Deze invloed wordt ook wel de sociale norm genoemd en is onderdeel van de rationele keuzetheorie. De sociale norm refereert over het algemeen wat een groep of de maatschappij als acceptabel of toelaatbaar ziet (Fishbein & Ajzen, 2010). De sociale norm bestaat uit twee componenten, namelijk de normatieve opvattingen en in hoeverre mensen geneigd zijn om zich te conformeren naar de mening van anderen. Normatieve opvattingen gaan over de verwachtingen die een individu heeft over hoe de omgeving zal oordelen over zijn of haar keuzes (Fishbein & Ajzen, 2010). Deze normen en opvattingen kunnen leiden tot bepaald gedrag bij de leerling in het keuzeproces. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van het volgende voorbeeld: vanuit de school of klas kunnen bepaalde normen ontstaan (Ajzen, 2005). Als de wiskundeleraar bijvoorbeeld aangeeft dat een NT profiel het beste profiel is dan kan dit de norm worden voor de klas. Wanneer een leerling bijvoorbeeld een EM profiel wil kiezen, dan voelt hij zich wellicht negatief beoordeeld door de leraar. En wanneer de leerling een NT-profiel kiest, dan voelt hij zich misschien zekerder. Deze normen kunnen er daarom wellicht toe leiden dat meer leerlingen zich geneigd voelen tot een NT-profiel. De verwachting van de leerling is in dit geval dat hij zich negatief beoordeeld zal voelen als hij EM kiest. Hierom confirmeert de leerling zich naar de mening van de leraar en de klas en kiest hij NT.

Hiernaast speelt ook bekwaamheid in gedragsbeheersing een rol (Meng et al., 2014). Een belangrijk punt hierbij is het zelfvertrouwen. Als een leerling zichzelf onder- of overschat dan kan dat leiden tot intentie voor bepaalde keuzes. De leraren en mentoren hebben een betekenisvolle rol voor de leerlingen (Siddiky & Akter, 2021). Zij spelen daarom een rol in de mate van zelfvertrouwen die leerlingen hebben voor bepaalde vakken. Op deze manier kunnen de leraren en mentoren de leerlingen intentie geven tot bepaalde keuzes.

Ook kunnen leraren en mentoren een gesprekspartner zijn voor de leerlingen. Leerlingen kunnen veel sociale steun ervaren aan hun leraar en/of mentor (Sahin & Kirdok, 2018). Tenslotte kunnen leraren en mentoren ook (onbewust) sturing geven tot bepaalde keuzes aan de leerlingen. Sturing hoeft niet per definitie negatief te zijn volgens de leerlingen. Hoe de leerlingen de eventuele sturing ervaren kan daarom ook onderzocht worden. Hoewel de rationele keuzetheorie stelt dat een individu uiteindelijk zelf de keuze maakt, speelt de sociale omgeving hierin weldegelijk een rol. In dit onderzoek wordt daarom de leerlingen gevraagd naar hun mening over de rol van de leraren en mentoren in de profiel- en vakkenkeuze.

Passende ondersteuning

In dit onderzoek wordt specifiek toegespitst hoe de leerlingen de ondersteuning in de profiel- en vakkenkeuze ervaren. Deze keuze heeft lange termijn gevolgen voor de leerlingen (Kaenders & Top, 2003). Vandaar dat zij baat hebben bij passende ondersteuning hierin. Leraren en mentoren kunnen op verschillende gebieden ondersteuning geven aan de leerlingen. Passende ondersteuning wordt in dit onderzoek gezien als een manier van informatiedeling waarbij de leerling niet gestuurd wordt tot een bepaalde keuze. Een weloverwogen keuze is namelijk volgens Wilson (2016) gebaseerd op het maximaliseren van het eigen geluk, in dit geval het geluk van de leerling zelf. Uit onderzoek van Siddiky en Akter (2021) komt naar voren dat het advies van leraren een belangrijke factor is in de schoolloopbankeuzes van leerlingen. Leraren kunnen daarom voor de leerlingen een rol spelen door het advies wat zij geven aan de leerlingen.

Ook valt onder passende ondersteuning meer algemene ondersteuning, bijvoorbeeld steun in het keuzeproces door gesprekken aan te gaan met de leerling over hoe de leerling alles ervaart. Dit kan ook wel gezien worden als *social support*. Uit onderzoek van Sahin en Kirdok (2018) blijkt dat leraren en mentoren een sociale steunfactor zijn voor de leerlingen. Passende ondersteuning is daarom het geven van informatie aan de leerlingen over de mogelijkheden van de profielen en bekijken wat de interesses van de leerlingen zijn. Ook valt onder passende ondersteuning het geven van advies aan de leerlingen. Daarnaast is ook de sociale steun die leerlingen kunnen ervaren van hun leraar en mentor een onderdeel van passende ondersteuning. In dit onderzoek wordt gekeken of deze aspecten van passende ondersteuning door de leraar en mentor teruggezien worden in de interviews met de leerlingen. Vanuit het perspectief van de leerlingen wordt gekeken of er passende ondersteuning van de leraar en mentor aanwezig is of niet.

Methode

Onderzoeksdesign

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van kwalitatieve inhoudsanalyse als werkwijze. In kwalitatief onderzoek wordt de focus in de vraagstelling gelegd op onderwerpen die met de betekenisgeving van mensen aan hun sociale omgeving te maken hebben. Hiervoor worden er onderzoeksmethoden gebruikt die het onderwerp kunnen belichten vanuit de respondenten zelf. Het idee achter deze methode is dat het doel zowel beschreven als wellicht verklaard kan worden (Boeije, 2005). In dit onderzoek is het doel om de rol van de leraren en mentoren vanuit het perspectief van de leerlingen in de profielkeuze te onderzoeken. Er wordt op deze manier gekeken wat de ervaringen van de leerlingen zijn wat betreft de leraren en mentoren in de profiel- en vakkenkeuze. Er kan dan bijvoorbeeld gekeken worden of leerlingen door hun ervaringen met de leraren en mentoren wellicht

andere keuzes maken dan zichzelf vooraf gedacht hadden. Het gaat er daarom niet zozeer om wat mensen vinden en doen, maar op welke wijze het perspectief van de mensen zo goed mogelijk belicht kan worden. Hiervoor zijn semigestructureerde interviews afgenomen bij leerlingen in het jaar waarin zij de profielkeuze moeten maken.

Participanten

In dit kwalitatieve onderzoek is gebruik gemaakt van een doelgerichte steekproef van participanten binnen de data die verzameld zijn in het kader van het Flow-VO project. Voor het werven van respondenten in het project is gebruik gemaakt van een gelegenheidssteekproef. De participanten zijn namelijk geworven met zowel warme als koude contacten. In totaal zijn er leerlingen van veertien scholengemeenschappen geïnterviewd die verspreid waren over heel Nederland. Er is naar verschillende kenmerken van de scholen gekeken. Op deze manier is geprobeerd om een heterogene steekproef van scholen te werven. In dit geval is er naar de regio van de school gekeken, of deze zich in de stad of het platteland bevindt. Voor het Flow-VO project zijn alleen scholen benaderd die minimaal twee verschillende onderwijsniveaus aanbieden. De participerende leerlingen betroffen een gelegenheidssteekproef binnen de deelnemende scholen. De leerlingen zijn namelijk niet geheel willekeurig gekozen. Voor een deel zijn de leerlingen willekeurig gekozen maar er zijn ook leerlingen uitgekozen door de mentor zelf. Er kan daarom sprake zijn van een selectie *bias* aangezien het onzeker is of de mentor de leerlingen willekeurig heeft gekozen.

In totaal zijn er 38 semigestructureerde interviews afgenomen bij 131 leerlingen die in het jaar van de profielkeuze zitten. Binnen het huidige onderzoek zijn hiervan elf interviews gebruikt met in totaal 33 leerlingen. De leerlingen uit deze interviews zitten op het havo en het vwo.

Instrument

Voor het belichten van het perspectief van de respondenten is in dit onderzoek gebruikt gemaakt van interviews. Interviews zijn een veelgebruikt instrument binnen kwalitatieve inhoudsanalyse (Mayring, 2017). Met interviews als instrument kunnen de perspectieven en betekenisgeving van mensen goed belicht worden (Boeije, 2005). Voor de interviews is een vooraf opgezette interviewleidraad gebruikt. Er waren vier hoofdthema's binnen dit interview. Deze betroffen het doel van de profielkeuze, de profiel- en vakkenkeuze van de leerlingen en hun motivatie hiervoor, hoe de invloed van *significant others* is ervaren en de ervaringen rondom de profielkeuze begeleiding. In dit onderzoek is voornamelijk gekeken naar de vragen over de motivatie van de leerlingen voor de profiel- en vakkenkeuze, de invloed van *significant others* en de ervaringen rondom de profielkeuze begeleiding.

Er is per onderwijsniveau een groepje van ongeveer drie leerlingen geïnterviewd. Hierbij moet vermeld worden dat er niet altijd sprake was van een groepje van drie, bijvoorbeeld door

verschillende lesroosters. Ook zaten er enkele malen toch leerlingen van verschillende niveaus bij elkaar. De interviews werden op de scholen van de leerlingen afgenomen. De duur van de interviews varieerde van een halfuur tot anderhalf uur. Vaak werd één lesuur gehanteerd van ongeveer 45 minuten.

Procedure

De interviews zijn in de periode van januari 2019 tot september 2020 afgenomen. Van de meeste interviews zijn audio-opnames gemaakt met een geluidrecorder. Er waren echter enkele ouders van leerlingen die geen toestemming gaven voor de audio-opnames, van deze interviews waren enkel notities aanwezig.

Om de anonimiteit van de participanten te waarborgen is vooraf door de leerlingen zelf en de ouders/verzorgers een toestemmingsbrief ondertekend. Deze toestemmingsbrief bestond uit een informatiebrief waarin het onderzoek werd beschreven, en een toestemmingsformulier die de participanten hebben ondertekent. De audio-opnames en de transcripten die zijn verzameld zijn geanonimiseerd. Verder is de informatie op een beveiligde schijf van de universiteit opgeslagen. Op deze manier is er veilig met de data omgegaan.

Analyse

Voorafgaand aan de analyse zijn de interviews getranscribeerd. Vervolgens zijn de transcripten gecodeerd met behulp van het programma Atlas. Ti. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de vooraf opgezette codes vanuit het Flow-VO project. Voor het codeerproces is er gebruik gemaakt van de stappen van de *constant comparative method* (CCM) (Boeije, 2002). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de eerste drie stappen van de CCM. Allereerst is er open gecodeerd, hier is binnen één interview gekeken welke codes er gegeven kunnen worden aan tekstfragmenten. Er was vooraf al een deel gecodeerd. Daarnaast zijn er voor dit onderzoek codes opgesteld die specifiek zijn voor de tekstfragmenten over de leraren en mentoren. Deze codes zijn deels vooraf opgesteld op basis van literatuur. Vandaar dat deze codes zijn middels deductieve wijze zijn opgesteld. Een voorbeeld hiervan is leraar/mentor_sociale steun. Uit het onderzoek van Sahin en Kirdok (2018) kwam naar voren dat leraren en mentoren een sociale steunfactor kunnen zijn voor de leerlingen. Een ander voorbeeld is leraar/mentor_wel invloed aangezien uit onderzoek van Siddiky en Akter (2021) bleek dat leraren en mentoren een beïnvloedende factor kunnen zijn voor leerlingen in schoolloopbaankeuzes. Een derde voorbeeld is leraar/mentor_vakken kiezen omdat het advies wat de leraren aan de leerlingen verstrekken over de profielkeuze betekenisvol kan zijn voor de leerlingen (Siddiky & Akter, 2021). Vervolgens is er gecodeerd met deze vooraf opgestelde codes. Tijdens het coderen zijn codes toegevoegd op basis van de data. Deze tekstfragmenten vielen niet onder een van de vooropgezette codes maar konden wel relevant zijn voor het onderzoek. Hiervoor zijn daarom extra codes zijn aangemaakt of zijn bestaande codes veranderd. Deze codes zijn daarom opgesteld via

inductieve wijze. Vooraf was op basis van de literatuur bijvoorbeeld de code leraar/mentor_normen en opvattingen opgesteld. Azjen (2005) stelde namelijk dat leraren en mentoren soms bepaalde normen en opvattingen kunnen overbrengen in de klas. In de interviews werd specifiek gevraagd aan de leerlingen of zij dachten dat leraren en mentoren verschillend advies geven aan jongens en meisjes en leerlingen met een Nederlandse achtergrond en leerlingen met een niet Nederlandse achtergrond. Hierom is de code leraar/mentor_normen en opvattingen veranderd naar twee codes, namelijk leraar/mentor_normen en opvattingen j/m en leraar/mentor_normen en opvattingen andere achtergrond. Ook werd aan de leerlingen gevraagd naar eventuele verbeterpunten rondom de profiel- en vakkenkeuze. Meermaals werd hier de rol van de leraar en/of mentor benoemd. Daarom is ook de code leraar/mentor_verbetering toegevoegd. Hierna is er axiaal gecodeerd, hier is binnen één interview bekeken of er vergelijkingen te maken zijn met de fragmenten die dezelfde codes hebben gekregen. In stap drie is er selectief gecodeerd. Hier is gekeken of er connecties en vergelijkingen te maken waren in de codes tussen twee of meer interviews. De interviews zijn op dezelfde wijze met elkaar vergeleken. Dit wordt ook wel synthetiseren genoemd (Boeije, 2002). Uiteindelijk waren er veel verschillende codes. Vervolgens is gekeken of bepaalde codes onder één hoofdcode te scharen zijn, dit wordt ook wel een thematisch label genoemd. Aan het eind is er een duidelijk overzicht met hoofdthema's en sub-thema's ontstaan. De volledige codeboom is te zien in de bijlage. Op deze manier is er zowel op kwantitatieve als kwalitatieve wijze gerapporteerd.

Resultaten

Er zijn in totaal vier thema's waargenomen. Deze thema's zijn een weergave van de ervaringen van de leerlingen over de rol van de leraar en mentor tijdens de profiel- en vakkenkeuze. Het eerste thema gaat in op de rol van de leraar en mentor als *informatiegever*. Vervolgens verstrekt het tweede thema inzichten in de manier waarop de leraar en mentor een *gesprekspartner* kunnen zijn voor de leerlingen. Verder geeft het derde thema de manier waarop de leraar en mentor dienen als *adviesgever* voor de leerlingen tijdens de profiel- en vakkenkeuze. Het betreft hier de advisering over profiel(en) en/of vakken weer die de leerlingen ontvangen van hun leraar en/of mentor. Tenslotte geeft het vierde thema weer wat de *directe invloed* van de leraar en mentor kan zijn volgens de leerlingen.

Leraar en mentor als informatiegever

Elke school heeft voorlichting gegeven over de profiel- en vakkenkeuze aan de leerlingen. De vormgeving hiervan verschilt per school. In dit thema worden enkel de voorlichtingen weergegeven waarin de leraar en/of mentor een rol heeft gespeeld. In totaal vertelden 21 leerlingen vakkenvoorlichting gehad te hebben van leraren. Tien leerlingen zeggen de vakkenvoorlichting nuttig te hebben gevonden. Wanneer gevraagd werd wat de leerlingen vonden van de vakkenvoorlichting,

antwoordde de volgende leerling bijvoorbeeld met ‘‘ Dat was denk ik wel nuttig’’ (Leerling 2, school 8 vwo). Van vier leerlingen was onduidelijk wat hun ervaringen waren over de voorlichting, en zeven leerlingen geven aan de vakkenvoorlichting niet als nuttig te hebben ervaren.

Ja, dus elke docent, maakt niet uit, 'dit wordt de toekomst, dit is, dit is zo belangrijk later'.

Maar goed, daar sta ik dan anders in, maar ehm dit vakkencarrousel, dat kun je eigenlijk niet serieus nemen. Ja, het wordt, je krijgt zo slecht uitgebeeld van wat er nou volgend jaar echt gedaan wordt met die vakken (Leerling 1, school 11 gymnasium).

Naast vakkenvoorlichtingen waren er volgens de havoleerlingen van school 8 ook LOB-uren, zij ervoeren dit alle drie niet als nuttig. De vwo-leerlingen van school 6 hebben een PowerPointpresentatie gekregen van de mentor over de verschillende keuzes. Dit ervoeren zij alle drie niet als nuttig. Verder gaven de vwo-leerlingen van school 7 aan een POP-gesprek te hebben gehad. Dit gesprek werd door alle drie de leerlingen als niet nuttig ervaren. ‘‘Dat was niet echt heel erg behulpzaam’’. (Leerling 3, school 7 vwo). Wat wel als nuttig werd ervaren door de leerlingen was het formulier wat de atheneumleerlingen van school 11 ingevuld hadden samen met de mentor. Dit formulier ging over de profielen. Alle drie de leerlingen ervoeren dit wel als nuttig. Daarnaast gaven de havoleerlingen van school 7 aan een mentorgesprek en een POP-gesprek te hebben gehad. Het mentorgesprek werd door twee leerlingen als nuttig ervaren.

Leraar en mentor als gesprekspartner

Uit de literatuur bleek dat de leraren en/of mentor voor de leerlingen een sociale steunfactor kunnen zijn. Vandaar dat dit thema als code is gebruikt om te kijken of de leraren en mentoren volgens de leerlingen ook een sociale steunfactor kunnen zijn specifiek voor de profiel- en vakkenkeuze. Negentien leerlingen hebben aangegeven dat ze een gesprek hebben gehad met de mentor. Uit de antwoorden van de leerlingen kan afgeleid worden dat zestien leerlingen aangegeven hebben dat de leraar en/of mentor ook een beïnvloedende factor is geweest in het keuzeprocess voor vakken en een profiel. Onderstaand tekstfragment illustreert een voorbeeld waarin de leerling een keuze heeft gemaakt met behulp van de mentor en dit als behulpzaam heeft ervaren. Deze leerling moest naast de profielkeuze ook nog kiezen tussen havo en vwo. Volgens de leerling heeft de mentor in deze keuzes geholpen.

En uiteindelijk is het vwo geworden, maar dat heeft-, daar heeft de mentor wel heel erg mee geholpen. Dus dat was wel fijn. [...] Ja, die heeft gewoon gezegd van, ja, die heeft gewoon ja, allemaal dingen gezegd om te, zeg maar, de keuze te helpen. (Leerling 2, school 11 gymnasium)

Opmerkelijk is dat van de veertien leerlingen die geen gesprek hebben gehad met hun mentor over de profiel- en vakkenkeuze er zeven aangeven dit wel graag gehad te willen hebben. Hierbij moet vermeld worden dat het voor leerling 1 van het gymnasium van school 11 het niet per se een gesprek met de mentor hoeft te zijn, maar ‘‘d'r moet gewoon iemand zijn die er veel van af weet van profiel.’’. De andere zes leerlingen benoemen hier wel specifiek de mentor als persoon waarmee ze een gesprek willen hebben. Deze zeven leerlingen hadden de steun van een gesprek graag gewild.

Opvallend is dat twee leerlingen geen steun ervoeren van hun leraar en/of mentor. Leerling 3 van het vwo van school 7 zegt bijvoorbeeld over haar mentor: ‘‘Nou ja, zij, zij was van het begin af aan meer zo van 'ja, dat gaat je niet lukken, je kan het zelf niet kunnen laten vallen'.

Hieronder wordt in tabel 1 weergegeven waar de gesprekken met de leraar/mentor over gingen volgens de leerlingen. Deze gesprekken kunnen over meerdere onderwerpen gaan. De twee meest voorkomende onderwerpen zijn de bevestiging die leerlingen krijgen rondom hun keuzes en de informatieverstrekking die ze krijgen van hun mentor.

Tabel 1

Inhoud gesprek met mentor

Inhoud gesprek	Aantal leerlingen
Bevestiging	13
Twijfel over keuze	1
Oneens over keuze	2
Informatieverstrekking	14
Onbekend	4

Tenslotte werden de leerlingen in ieder interview gevraagd naar verbeteringen rondom de profiel- en vakkenkeuze. In dit onderzoek zijn enkel verbeteringen meegenomen die betrekking hebben op de rol van de leraar en mentor. De leerlingen van vijf interviews gaven aan geen verbeteringen te weten die direct te maken hebben met de leraar en/of mentor. Dit zijn in totaal vijftien leerlingen. Aan de vwo-leerlingen van school 6 is niet gevraagd naar verbetering, van deze drie leerlingen zijn hierover daarom geen gegevens. De leerlingen van drie scholen zeggen meer een-op-een gesprek te willen met de mentor (en/of soms de decaan). Deze negen leerlingen geven aan meer behoefte te hebben aan individuele adviezen of een individueel gesprek.

Dat je ook heel veel met je mentor gewoon gaat kijken wat handig voor jou is, want hij kent je het hele jaar door, die ziet je bijna elke dag wel misschien. Dus, en hij is-, hij ziet hoe jij ervoor staat en zo. (Leerling 3, school 11 havo)

Leraar en mentor als adviesgever

De leerlingen van alle interviews vertelden een vorm van advies te hebben gehad over het profiel en de vakken die ze eventueel wilden kiezen. De vormgeving van het advies verschilt. Over het algemeen wordt door de leraren van het vak een advies gegeven. De leerlingen van school 7 en school 11 hebben van de leraren advies voor vakken gekregen via plusjes en minnetjes. Een min betekent dat de leraar het niet aanraadt om het vak te kiezen en bij een plus raadt de leraar wel aan om het vak te kiezen. Opvallend in de interviews is dat van de vijftien leerlingen er zeven aangeven dat dit advies geen invloed had op hun keuze. Hiervan hadden drie leerlingen op alle vakken een positief advies. De andere vier besloten ondanks het negatieve advies voor een vak deze alsnog te kiezen. Leerling 1 van het gymnasium van school 11 geeft hiervoor bijvoorbeeld als reden: ‘‘Nee, omdat adviezen ook te maken hebben met inzet en houding, en ik vind ehm sommige adviezen van docenten belachelijk’’.

De leerlingen van school 8 hebben een brief ontvangen waarin per vak stond aangegeven met een kruis of het verstandig was dit vak te kiezen volgens de leraar. De havoleerlingen zeggen dat dit advies voor hen verder niet heeft meegespeeld in de keuze. Leerling 1 zegt hierover ‘‘Hmm. Ja je gaat er wel over nadenken, maar uiteindelijk, ga ik dan wel voor m'n eigen keuze’’. De vwo-leerlingen geven aan dat zij verder niet meer in gesprek zijn gegaan met de leraren over de adviezen. Daarnaast hadden de leerlingen van school 8 adviesvergaderingen over hun vakken. Nadat de leerlingen een keuze hadden gemaakt voor een profiel, gingen ze een middag praten en ‘‘Docenten gingen de hele middag praten over of dat goed was en of dat bij je cijfers paste’’ (Leerling 3, school 8 vwo). Deze gesprekken vonden plaats na het maken van de profiel- en vakkenkeuze. Deze gesprekken hadden daarom voor de leerlingen waarschijnlijk geen invloed op hun keuze.

De leerlingen van school 2 kregen advies over de vakken van leraren aan de hand van vier labels: positief, negatief, normaal en twijfel. Volgens de havoleerlingen was dit advies niet enkel gebaseerd op cijfers. Het volgende tekstfragment illustreert dit:

Ook hoe je je inzet. Bijvoorbeeld voor Engels sta ik onvoldoende maar dat is nog wel iets wat ik kan ophalen en die meneer weet ook wel dat ik me inzet [...] Dus dan zet die wel gewoon positief neer. (Leerling 1, school 2 havo)

De havoleerlingen zeggen dat dit advies verder geen rol heeft gespeeld in hun keuze. Van de vwo-leerlingen geeft leerling 1 aan dat het advies ertoe heeft geleid dat ze een ander pakket heeft gekozen. Voor leerling 2 had het advies verder geen rol in haar keuze. Bij leerling 3 kwam het advies niet overeen met wat de leerling wilde. De leerling heeft toen in afspraak met de desbetreffende vakdocent de afspraak gemaakt dat deze leerling een positief vakadvies zou krijgen wanneer zij gemiddeld een zeven stond aan het einde van het schooljaar.

Op school 6 gaven de leraren per vak een cijfer van 1 tot 4 als advies aan de leerlingen. Een 1 betekent hier dat de leerling het vak wordt aangeraden, en een 4 betekent dat de leerling het vak wordt afgeraden. Leerling 2 van het havo zegt dat dit advies een rol heeft gespeeld in haar keuze. Zij heeft het advies ‘wel gebruikt om te kijken wat het beste was’. Leerling 1 zegt over de adviezen: ‘Ik heb er wel naar gekeken en ik heb wel gekeken van hé, dit of dit is anders. Maar ik heb me er niet door laten beïnvloeden.’. Leerling 1 vertelde verder dat diens ervaring was dat een bepaalde leraar adviezen gaf op basis van ‘Of die man je mocht.’. Leerling 3 zegt niets over de adviezen. Van het vwo geven leerling 2 en 3 aan dat zij hun advies wel konden voorspellen maar dat dit advies geen beïnvloedende rol heeft gespeeld. Leerling 1 zegt hierover niets.

In adviesgeving is ook gekeken in hoeverre leerlingen zich gestuurd voelen tot bepaalde keuzes in hun profiel door de leraar en/of mentor. Zeven leerlingen geven aan het idee te hebben dat een leraar en/of mentor hun heeft gestuurd. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van het volgende voorbeeld: ‘Op POP-gesprek, als ik het me goed kan herinneren, heeft mijn mentor tenminste gezegd, 'voor jou is het verstandig om EM te kiezen dan met die en die vakken'. (Leerling 2, school 7 havo). Zestien leerlingen zeggen niet het gevoel te hebben gehad dat ze zijn gestuurd tot bepaalde keuzes in hun profiel.

In elk interview werd aan de leerlingen gevraagd in hoeverre zij dachten dat leraren en mentoren verschillende adviezen gaven aan jongens en meisjes. Ook werd hier naar een eventueel verschil gevraagd tussen leerlingen met een Nederlandse achtergrond en leerlingen met een andere achtergrond. De leerlingen van acht scholen gaven aan geen verschil te merken in de adviezen van leraren en mentoren. Dit betreft in totaal 24 leerlingen. Aan zowel de havo- als vwo-leerlingen van school 6 zijn deze vragen niet gesteld. Van deze zes leerlingen zijn er daarom geen gegevens over de normen en opvattingen van de leraren en mentoren. Leerling 3 van het vwo van school 7 zei over een verschil met leerlingen met niet-Nederlandse ouders ‘Maar er is één docent, en die, die lijkt wat verbaasder als buitenlandse kinderen antwoorden of goed antwoord geven, zeg maar, tijdens de les’. Leerling 1 en 2 bevestigden dit. Hier werd alleen geen link gelegd met de profielkeuze. Het is daarom onbekend of de normen en opvattingen van deze leraar volgens de leerlingen van invloed waren op de profiel- en vakkenkeuze.

Wat betreft verbeterpunten zeggen de havoleerlingen van school 7 dat het vakadvies van de leraren wat verbeterd kon worden. De leerlingen krijgen op deze school plusjes en minnetjes voor vakken. Een min betekent dat de leraar het niet aanraadt om het vak te kiezen en bij een plus raadt de leraar wel aan om het vak te kiezen aan de leerling. Leerling 1 zegt dat deze manier ‘zo hard aankomt’. De leerling geeft daarom aan dat er wellicht gezocht kan worden naar een andere manier van advies geven. ‘[...] maar er wordt ook niet met je over gepraat, waarom het dan negatief of positief is. En ik denk dat dat wel handig is om te weten, waarom een docent je dan een minnetje heeft

gegeven'' (Leerling 1, school 7 havo). De twee andere leerlingen gaan hier niet op in. Tenslotte geven de leerlingen van zeven interviews aan vooral verbeteringen te willen rondom de voorlichting en de programma's waarmee ze werken. Hierbij werd niet specifiek de rol van de leraar en/of mentor vermeld.

Directe invloed van de leraar en mentor

Tenslotte werd er in ieder interview gevraagd met welke mensen de leerlingen gepraat hebben over de profiel- en vakkenkeuze. Van de 33 leerlingen vertelden negentien leerlingen met hun leraar en/of mentor gesproken te hebben over de profiel- en vakkenkeuze. Havoleerling 2 van school 7 zegt hierover: ''Sowieso elke maand had je volgens mij wel een gesprek en dan ging het altijd wel even over, ja tenzij dat je meer grote problemen had ofzo, maar eigenlijk ging het dan altijd wel over je profielkeuze.''. Van de overige veertien leerlingen geeft één leerling aan de leraar en/of mentor niet gesproken te hebben, dit betreft atheneum leerling 2 van school 11. Het antwoord van de leerling op de vraag of zij ook een gesprek met de leraar heeft gehad is ''Nee''. Van de overige dertien leerlingen komt niet specifiek naar voren of zij wel of geen gesprek hebben gehad met de leraren en/of mentor. Dit kan ofwel komen omdat de leerlingen al hun keuze hadden gemaakt of omdat deze leerlingen een gesprek hadden met de decaan in plaats van de leraar/mentor of doordat de leerlingen in de interviews niet benoemden of ze wel of geen gesprek hebben gehad.

Daarnaast werd gevraagd aan de leerlingen welke mensen een rol hebben gespeeld in hun profiel- en vakkenkeuze. Hierbij vertelden zestien leerlingen dat de mentor en/of leraar van invloed is geweest in hun keuze voor een profiel en/of vak. ''En dan 20 procent wel m'n familieleden, ja. En dan zitten we nu op 60 procent. Dan denk ik 30 procent met docenten'' (Leerling 2, school 7 vwo). De leraren en mentoren hebben volgens deze zestien leerlingen voornamelijk een rol door de cijfers die de leraren geven en de gesprekken die de leerlingen met de mentor hebben gehad.

Hieronder in tabel 2 is de rangorde/volgorde weergegeven waarin de zestien leerlingen de leraar en/of mentor benoemen als beïnvloedende factor. In sommige interviews is gevraagd naar procenten waarin de omgeving belangrijk was in de keuze, maar in de meeste niet. Om enigszins een beeld te schetsen op welke plek de leraar en/of mentor staat voor de leerlingen is daarom deze tabel gemaakt.

Tabel 2

De rangorde waarin de zestien leerlingen de leraar en/of mentor benoemde als beïnvloedende factor

Rangorde	Mentor	Leraar	Zowel mentor als leraar
1 ^e beïnvloedende factor	4	0	0
2 ^e beïnvloedende factor	6	0	0
3 ^e beïnvloedende factor	3	2	1

Verder gaven zestien leerlingen aan dat de mentor en/of leraar niet van invloed is geweest in hun keuze voor een profiel en/of vak. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van het volgende voorbeeld: ‘‘Maar voor de rest, met mentor niet echt besproken omdat we twee mentoren hebben gehad en die ene mentor wist niet zoveel over ons, dus. Dat was makkelijk [...] Dus we hebben het vooral zelf gedaan allemaal’’ (Leerling 3, school 11 havo). Er verliet 1 leerling vroegtijdig het interview, van deze leerling is deze informatie daarom onbekend. De mentor en/of leraar is voornamelijk niet van invloed geweest volgens deze leerlingen omdat de leerlingen aangeven dat hij/zij de profielkeuze zelf maakt. Dit kan bijvoorbeeld komen doordat de leerling de keuze vooraf al heeft gemaakt, de voorlichting genoeg was of met familie gepraat heeft en daar meer steun uit heeft gehaald. Een andere reden dat de mentor en/of leraar niet van invloed is geweest volgens de leerlingen kan komen doordat de decaan dan een meer beïnvloedende factor was. In al deze gevallen hebben de leraar en/of mentor geen rol gespeeld volgens de leerlingen. Hierbij moet vermeld worden dat in een enkel geval de mentor ook de decaan was. Dit betreft leerling 2 van het vwo van school 6. Deze leerling zegt over de gesprekken met haar mentor/decaan ‘‘ Ja, maar.. Het heeft niet heel veel invloed gehad eigenlijk’’.

Discussie

Conclusies

In dit onderzoek is vanuit het perspectief van havo- en vwo-leerlingen onderzocht wat de rol van leraren en mentoren is bij het maken van profiel- en vakkenkeuzes. In het kort kan er geconcludeerd worden dat de leraar en mentor volgens de leerlingen een rol kunnen spelen in hun profiel- en vakkenkeuze. Uit de interviews kwam naar voren dat de leraar voornamelijk een rol speelt in het geven van advies voor vakken en/of een profiel aan de leerlingen. En dat de mentor voornamelijk een gesprekspartner kan zijn voor de leerlingen.

Uit de resultaten blijkt dat de rol van de leraar en mentor onderverdeeld kan worden in vier thema's. De eerste rol gaat over het informatiegeven. Bijna de helft van de leerlingen die vakkenvoorlichting heeft gehad van hun leraar en/of mentor geeft aan dit als nuttig te hebben ervaren. De andere helft ervoer dit niet als nuttig. De manier waarop de leraar en/of mentor de rol van informatiegever hebben verschillend daarom voor de leerlingen. De grootte van deze verschillen zijn niet onderzocht. Hier zou in vervolgonderzoek naar gekeken kunnen worden zodat hier meer uitspraken over gedaan kunnen worden.

Ten tweede dienen de leraar en mentor als gesprekspartner voor de leerlingen. Dit komt overeen met de bevindingen van Sahin en Kirdok (2018). Hieruit blijkt dat de leraar en mentor een sociale steunfactor kunnen zijn voor de leerlingen. Opvallend is dat de leerlingen voornamelijk

aangeven een gesprek te hebben gehad met de mentor. De helft van de leerlingen ervaart dat de gesprekken met de mentor nuttig zijn geweest. In de gesprekken met de mentor halen de leerlingen voornamelijk bevestiging over hun keuzes, of halen ze aanvullende informatie over de keuze die ze moeten maken. De vraag om aanvullende informatie is ook meegenomen voor een andere rol van de leraar en mentor, namelijk de rol als informatiegever. Het meest opvallende hier is dat van de veertien leerlingen die geen gesprek hebben gehad, de helft vertelt dat zij dit wel graag hadden gewild. Verder geven negen leerlingen aan als verbeterpunt dat zij graag meer individuele gesprekken hadden gewild met de mentor.

Ten derde spelen de leraar en mentor een rol in de advisering rondom de profiel- en vakkenkeuze voor de leerlingen. Alle 33 leerlingen vertellen advies te hebben gehad van hun leraar en/of mentor over bepaalde vakken of een bepaald profiel. Het merendeel zegt dat dit advies hen niet heeft beïnvloed. Dit komt niet overeen met de bevindingen uit het onderzoek van Siddiky en Akter (2021). Uit hun onderzoek kwam naar voren dat het advies van leraren een betekenisvolle factor is in de schoolloopbaankeuzes van de leerlingen. De helft van de leerlingen voelde zich niet gestuurd door de leraar en/of mentor. Dit is tegenstrijdig met zeven leerlingen die wel sturing ervaren. Daarnaast geeft het merendeel van de leerlingen aan geen verschil te merken in de advisering van leraren en mentoren voor verschillende groepen leerlingen. Volgens de leerlingen beïnvloeden de normen en opvattingen van de leraren en mentoren niet het advies wat ze aan de leerlingen geven. Ook zegt een leerling dat de vorm van advisering verbeterd kan worden.

Tenslotte gaat het vierde thema over in hoeverre de leraar en/of mentor directe invloed kunnen uitoefenen op de profiel- en vakkenkeuze volgens de leerlingen. De helft van de leerlingen geeft aan dat de leraar en/of mentor een rol heeft gespeeld in hun profiel- en vakkenkeuze. Dit is in overeenstemming met de bevindingen van Siddiky en Akter (2021). Uit hun onderzoek blijkt dat de leraar en mentor een belangrijke factor zijn in het keuzeproces van de leerlingen. De andere helft vertelt van niet. Dit is niet in overeenstemming de bevindingen van Siddiky en Akter (2021). Opvallend is dat de mentor een meer beïnvloedende factor is dan de leraar volgens de leerlingen. Deze vier thema's weergeven de verschillende rollen die de leraar en/of mentor volgens de leerlingen hebben in de profiel- en vakkenkeuze.

Discussie

De leraar en mentor kunnen een rol kunnen spelen voor de leerlingen in de profiel- en vakkenkeuze, maar dat dit geldt niet voor iedere leerling. De rationele keuzetheorie gaat ervan uit dat individuen, in dit geval de leerlingen, zelf de afweging kunnen maken tussen goede en slechte keuzes. Individuen kiezen dan de optie die voor henzelf het meest gunstig is. Van de leerlingen die zich niet beïnvloed voelden door de leraar en/of mentor gaven sommige leerlingen aan hun profiel- en vakkenkeuze geheel zelf gemaakt te hebben. Dit is niet in overeenstemming met de rationele

keuzetheorie die als theoretisch kader is gebruikt in dit onderzoek. Deze theorie gaat ervan uit dat mensen in hun keuzes altijd beïnvloed worden door hun sociale omgeving. Dit kan wellicht verklaard worden omdat de leerlingen zich geïnformeerd genoeg voelen. De leerlingen krijgen immers voorlichting over de profiel- en vakkenkeuze. Daarnaast krijgen ze specifieke vak advisering. Op deze manier krijgen de leerlingen een redelijk overzicht over wat ze kunnen kiezen qua profiel en vakken. Leerlingen kunnen dan wellicht in de veronderstelling zijn dat zij niet direct zijn beïnvloed door hun omgeving. Ondanks dat de leraar en/of mentor de voorlichtingen en adviezen verzorgen, en daarmee misschien indirect van invloed zijn, ervaren deze leerlingen geen beïnvloeding.

Om terug te refereren naar de sociale norm zou wellicht voorzichtig gesteld kunnen worden dat de normatieve opvattingen van de leraren en mentoren voor de leerlingen geen rol leken te spelen. De leerlingen geven niet aan dat ze verwachten dat de leraar en mentor specifieke verwachtingen of adviezen uit zullen spreken over hun profiel- en vakkenkeuze. Echter, hier is niet specifiek naar gevraagd in de interviews. Hierin kan wel een voorzichtige kanttekening geplaatst worden. Dertien leerlingen hebben immers in hun gesprek met de mentor om bevestiging gevraagd. Dit zou kunnen betekenen dat het oordeel van de mentor voor de leerlingen belangrijk kan zijn in de profiel- en vakkenkeuze. De mate waarin leerlingen geneigd zijn om zich te confirmeren naar de mening van anderen speelt waarschijnlijk ook deels een rol. De leerlingen ontvangen immers specifieke vak adviezen van de leraren. Zeven leerlingen zeggen zich door deze adviezen gestuurd te voelen tot bepaalde keuzes in hun profiel. Er zou voorzichtig gesteld kunnen worden dat deze leerlingen geneigd zijn om zich te confirmeren naar de mening van de leraar en/of mentor. Aan de andere kant zeggen twintig leerlingen dat zij met de vak adviezen niets hebben gedaan. Deze tweede component geldt daarom wederom voor bepaalde leerlingen wel, en voor bepaalde leerlingen niet. Kortom, de sociale norm component in de rationele keuzetheorie wordt slechts gedeeltelijk terug gezien in de resultaten van dit onderzoek.

Ajzen (2005) stelt dat de leraar en/of mentor kunnen zorgen dat bepaalde normen en opvattingen ontstaan in de klas. In dit onderzoek is aan de leerlingen gevraagd of zij verschil merken in de adviezen van de leraar tussen jongens en meisjes, en leerlingen met een Nederlandse achtergrond en leerlingen met een niet Nederlandse achtergrond. Oftewel, in hoeverre de normen en opvattingen van leraren en mentoren terug te zien zijn in hun advisering volgens de leerling. Van de 33 leerlingen gaf één leerling aan hierin verschil te merken. 24 leerlingen zeggen geen verschil te merken. Verder is van acht leerlingen onbekend of zij verschillen tussen leerlingen ervaren. Over het algemeen kan daarom gezegd worden dat leerlingen niet ervaren dat de leraren en mentoren binnen dit onderzoek bepaalde normen of opvattingen overbrengen op hun leerlingen. Dit kan verklaard worden doordat hier specifiek naar een eventueel verschil in advies tussen bepaalde groepen leerlingen is gevraagd. Er kan daarom wellicht gesteld worden dat hier niet alle opvattingen en normen zijn uitgevraagd. Zo is er bijvoorbeeld niet gevraagd hoe leraren en mentoren aankijken tegen bepaalde

profielen of vakken. Ook hierover zouden de leraren en mentoren bepaalde normen en opvattingen kunnen hebben. In vervolgonderzoek zouden daarom wellicht in de interviewleidraad ook de normen en opvattingen van leraren en mentoren tegenover vakken en profielen uitgevraagd kunnen worden. Op deze manier wordt er zowel onderscheid gemaakt in eventuele normen en opvattingen over leerlingen als over de profiel- en vakkenkeuze. Dit creëert een rond beeld van de normen en opvattingen van de leraar en mentor in de profiel- en vakkenkeuze voor de leerlingen.

Beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Deze studie kent een aantal beperkingen. Hierom zijn er meerdere suggesties voor vervolgonderzoek te noemen. Allereerst zou de manier van coderen verbeterd kunnen worden. Er is nu gecodeerd door twee onderzoekers, maar op twee verschillende manieren. De eerste onderzoeker heeft open gecodeerd voor een veel groter onderzoek. De tweede codeur zocht naar tekstfragmenten en creëerde codes voor enkel de stukken over de leraar en mentor. Er kan daarom nog sprake zijn van een eventuele *bias* van de onderzoeker(s). In vervolgonderzoek zouden daarom meer codeurs betrokken kunnen worden bij alle codeerfasen. Dit vergroot dan ook de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid geeft weer in hoeverre twee of meer codeurs hetzelfde coderen, oftewel dezelfde codes toewijzen aan dezelfde tekstfragmenten. Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid vervolgens te interpreteren kunnen de richtlijnen van Koo & Li (2016) gebruikt worden. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is daarom om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te meten en mee te nemen in het onderzoek. Op deze manier wordt een eventuele *bias* in het onderzoek verkleind. Daarnaast zouden er eventueel codeerregels opgesteld kunnen worden. Op deze manier kan er wellicht een meer algemene codeermethode gecreëerd worden. Hiermee zou de replicerbaarheid van het onderzoek wellicht ook vergroot kunnen worden.

Ten tweede zijn in dit onderzoek enkel de perspectieven van de leerlingen meegenomen. Om een volledig beeld te creëren van de rol van de leraar en mentor in de profiel- en vakkenkeuze zou daarom ook het perspectief van de leraar en mentor meegenomen kunnen worden. Voor vervolgonderzoek is daarom het advies om ook naar de ervaringen van de leraar en mentor zelf in de profiel- en vakkenkeuze te vragen.

Ten derde is hier de rol van de leraar en mentor voornamelijk samen genomen. Er kan wellicht nog verschil zitten in de rol van de leraar en de rol van de mentor. Zo bleek uit dit onderzoek dat de mentor vaker als gesprekspartner werd gezien door de leerlingen dan de leraar. Het verschil tussen de rol van de leraar en de rol van de mentor zou daarom nog verder uitgediept kunnen worden. Voor vervolgonderzoek zou er daarom apart naar de rol van de leraar en apart naar de rol van de mentor gekeken kunnen worden vanuit het perspectief van de leerlingen.

Ten vierde is er gewerkt met focusgroepen van drie leerlingen. Door de aanwezigheid van medeleerlingen in deze focusgroepen kunnen de leerlingen geneigd zijn tot het geven van sociale

wenselijke antwoorden. Leerlingen kunnen het gevoel krijgen niet hun gedachten te mogen delen, of veranderen zelfs van mening door hun medeleerlingen (Howard, 2018). In dit onderzoek is niet gecontroleerd voor deze eventuele sociale wenselijkheid. Om dit te verbeteren in vervolgonderzoek zou er wellicht gewerkt kunnen worden met data-triangulatie. Dit betekent dat er naast de interviews nog een tweede onderzoeksmethode gebruikt wordt. Hierdoor kan het perspectief van de leerlingen vanuit twee instrumenten bekeken worden. Naast de interviews in focusgroepen kan er bijvoorbeeld gewerkt worden met individuele interviews of een anonieme vragenlijst (Larson, 2019). Op deze manier kan de sociale wenselijkheid wellicht verkleind worden. Daarnaast kan er gekeken worden of de resultaten van de verschillende instrumenten met elkaar overeenkomen.

Verder kende dit onderzoek een beperkte steekproef. Hierdoor is er in dit onderzoek niet toegewerkt naar een saturatiepunt om te kijken welke thema's er allemaal kunnen zijn. Het is daarom onbekend of er andere thema's naar voren waren gekomen als er nog meer scholen uit de dataset waren gebruikt. Er is hierdoor ook geen uitgeput codeerschema. Een aanbeveling is daarom om ofwel in reeds bestaande literatuur op zoek te gaan of er nog meer thema's kunnen zijn. Of om alle scholen uit de dataset uit te vragen en te kijken of daar nog meer thema's aanwezig zijn.

Tenslotte kan er in vervolgonderzoek in de interviewleidraad meer toegespitst worden op de rol van de leraar en mentor. Er zou bijvoorbeeld meer gevraagd kunnen worden naar het verschil tussen de rol van de leraar en de rol van de mentor. Ook zou er naar normen en opvattingen van de leraren en mentor over bepaalde vakken of profielen gevraagd kunnen worden. In dit onderzoek is enkel gevraagd naar de opvattingen over verschillen tussen jongens en meisjes en leerlingen met een Nederlandse achtergrond en leerlingen met een niet Nederlandse achtergrond. Daarnaast zou er gevraagd kunnen worden aan de leerlingen wat zij verwachten en/of nodig hebben van hun leraren en mentor. Door meer specifiek te vragen aan de leerlingen naar de leraar en mentor kan er een vollediger beeld ontstaan van de rol van de leraar en mentor.

Aanbevelingen voor de praktijk

Uit dit onderzoek vloeien reeds twee aanbevelingen voort voor de praktijk. De eerste aanbeveling gaat over het aanbod van een gesprek met de mentor. Uit het onderzoek bleek dat de helft van de leerlingen die geen gesprek heeft gehad met de mentor dit wel graag had gewild. De leraar en/of mentor kan een belangrijke factor zijn in keuzes voor de schoolloopbaan (Chinyamurindi et al., 2021). De leraar en mentor kunnen voor de leerlingen een gesprekspartner zijn. Zoals gebleken uit dit onderzoek kunnen leerlingen uit een gesprek met de leraar en/of mentor bevestiging halen of juist om nog meer informatie vragen bijvoorbeeld. De leerlingen zouden daarom veel baat kunnen hebben bij zo'n gesprek met de leraar en/of mentor. Van de zeven gevallen wordt door zes leerlingen hier specifiek de mentor als gesprekspartner genoemd. De aanbeveling zou daarom zijn om in ieder geval

aan alle leerlingen een gesprek aan te bieden met de mentor. In deze gesprekken kunnen de leerlingen dan hun vragen en eventuele zorgen en/of twijfel kwijt.

Het tweede advies betreft de manier waarop advies gegeven wordt door leraren over vakken en/of profielen. Alle onderzochte scholen werken met een adviessysteem waarin de leerlingen een lijst of formulier krijgen met de adviezen van vakdocenten over een bepaald vak. Het lijkt er echter op dat hierin altijd een onderbouwing ontbreekt. De leerlingen krijgen enkel te zien of de leraar er vertrouwen in heeft dat de leerling dit vak succesvol kan afronden in de weg naar het examen. Uit dit onderzoek is gebleken dat het advies van leraren erg belangrijk kan zijn voor leerlingen die de profielkeuze maken. Ook blijkt uit onderzoek van Siddiky en Akter (2021) dat het advies van leraren kan veelbetekenend zijn voor leerlingen voor de keuzes in de schoolloopbaan. Leerlingen hebben hierom veel baat bij het advies dat ze krijgen. Het kan hierbij helpend zijn wanneer de leerlingen te weten krijgen waarop het advies gebaseerd is. Het advies is daarom dat de leerlingen naast bijvoorbeeld de plussen en minnen, ook te horen krijgen waarop dit advies is gebaseerd. Dit kan bijvoorbeeld in het mentorgesprek. De mentor kan dan de informatie van de leraren vooraf hebben verzameld. Of de leraren vragen zelf gesprekken met de leerlingen aan om hun onderbouwing te geven aan de leerlingen. Op deze manier zijn de leerlingen zich ervan bewust waarop een advies is gebaseerd.

Literatuur

- Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality and Behavior* (2de editie). Open University Press.
- Boeije, H. (2002). A purposeful approach to the constant comparative method. *ArticleFirst*, 36(4), 391-409. <https://doi.org/10.1023/A:1020909529486>
- Boeije, H. (2005). Interviewen in de aanwezigheid van een derde persoon. *Kwalon*, 10(3), 25-49. <https://doi.org/10.5117/2005.010.003.004>
- Chinyamurindi, W. T., Hlatywayo, C. K., Mhlanga, T. S., Marange, C. S., & Chikungwa-Everson, T. (2021). Career decision-making amongst high school learners: A descriptive-exploratory study from South Africa. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 16(1), 129-147. <https://doi.org/10.18844/cjes.v16i1.5516>
- Emmanuelle, V. (2009). Inter-Relationships among Attachment to Mother and Father, Self-Esteem, and Career Indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 75(2), 91–99.
- Fishbein, M. & Ajzen, I. (2010). *Predicting and Changing Behavior: The Reasoned Action Approach*. Psychology Press.
- Howard, M. C. (2018). Scale Pretesting. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 2(5), 1-14. <http://pareonline.net/getvn.asp?v=23&n=5>
- Kaenders, R., & Top, J. (2003). Het zit hem in de derde klas. *Nieuw Archief voor Wiskunde*, 4, 302-303. naw5-2003-04-4-302.pdf (nieuwarchief.nl)
- Koo, T. K., & Li, M. Y. (2016). A Guideline for Selecting and Reporting Intraclass Correlation Coefficients for Reliability Research. *Journal of Chiropractic Medicine*, 15, 155-163.
- Larson, R.B. (2019). Controlling Social Desirability Bias. *International Journal of Market Research*, 61(5), 534-547. <https://doi.org/10.1177/1470785318805305>
- Mayring, P. (2017). Qualitative Content Analysis. *Forum: Qualitative Social Research (FOQ)*, 1(2), 1–10. <https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089>
- Meng, C. L., Othman, J., D’Silva, J. L., & Omar, Z. (2014). Ethical Decision Making in Academic Dishonesty with Application of Modified Theory of Planned Behavior: A Review. *International Education Studies*, 7(3), 126–139. <https://doi.org/10.5539/ies.v7n3p126>
- Rekers-Mombarg, L.T.M. (2015). *Vernieuwde Tweede Fase en de doorstroom naar en in het hoger onderwijs*. GION onderwijs/onderzoek. Geraadpleegd op 8 maart 2022, [vanhttps://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/28592182/Vernieuwde_tweede_fase.pdf](https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/28592182/Vernieuwde_tweede_fase.pdf)
- Rekers-Mombarg, L.T.M., Korpershoek, H., Kuyper, H., & van der Werf, M.P.C. (2010). *Van Studiehuis naar Studentenhuis, de studeer-, werk- en persoonlijke situatie van havo- en vwo-*

- eindexamen leerlingen*. GION, Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs. Geraadpleegd op 11 maart 2022, van <https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/13413581/StudiehuisNaarStudentenhuis.pdf>
- Rijksoverheid (Z.D. a). *Hoe zit de havo in elkaar?* geraadpleegd op 25 maart 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-zit-de-havo-in-elkaar>
- Rijksoverheid (Z.D. b). *Hoe zit het vwo in elkaar?* geraadpleegd op 25 maart 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-zit-het-vwo-in-elkaar>
- Sahin, I., & Kirdok, O. (2018). Investigation of Relationship between High School Students' Career Adaptability, Subjective Well-Being and Perceived Social Support. *International Education Studies*, 11(8), 127–135. <https://doi.org/10.5539/ies.v11n8p127>
- Siddiky, M. R., & Akter, S. (2021). The Students' Career Choice and Job Preparedness Strategies: A Social Environmental Perspective. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*, 10(2), 421-431. <https://doi.org/10.11591/ijere.v10i2.21086>
- Van Langen, A., Rekers-Mombarg, L., & Dekkers, H. (2006). Exact kiezen na de invoering van profielen in Havo en VWO. *Pedagogische studiën*, 83(2), 122-138. <https://www.pedagogischestudien.nl/download?type=document&identificer=616469>
- Vulperhorst, J. P., Van der Rijst, R. M., & Akkerman, S. F. (2019). Dynamics in higher education choice: weighing one's multiple interests in light of available programmes. *Higher Education*, 79(6), 1001–1021. <https://doi.org/10.1007/s10734-019-00452-x>
- Wilson, T. S. (2016). Interest, not Preference: Dewey and Reframing the Conceptual Vocabulary of School Choice. *Educational Theory*, 66(1-2), 147-163. <https://doi.org/10.1111/edth.12159>
- Wolff, R. D., & Resnick, S. A. (1987). *Economics: Marxian versus Neoclassical*. Johns Hopkins University Press.
- Yildirim, H., & Yüksel Şahin, F. (2021). A Study on The Counselors' Levels of Professional Pride and Job Satisfaction According to Certain Variables. *Participatory Educational Research*, 8(4), 1–23. <https://doi.org/10.17275/per.21.76.8.4>

Bijlage

Codeboom en thema's met aantal bijbehorende citaten

Hieronder staat de codeboom weergegeven. De zwartgekleurde codes in de codeboom zijn vooraf opgesteld op basis van literatuur. De groene codes zijn codes die zijn toegevoegd op basis van de data.

Leraar en mentor als informatiegever

Leraar/mentor_voorlichting behulpzaam

Leraar/mentor_voorlichting niet behulpzaam

Leraar/mentor_aanbod vakken

Leraar en mentor als steunfactor

Leraar/mentor_ sociale steun

Leraar/mentor_verbetering

Leraar/mentor_geen verbetering

Leraar en mentor als adviesgever

Leraar/mentor_advies vakken afraden

Leraar/mentor_advies vakken kiezen

Leraar/mentor_advies cijfers

Leraar/mentor_advies profiel afraden

Leraar/mentor_advies profiel kiezen

Leraar/mentor_vooroordelen → is onderverdeeld in j/m en andere achtergrond

Leraar/mentor_normen en opvattingen j/m

Leraar/mentor_normen en opvattingen andere achtergrond

Directe invloed van de leraar en mentor

Leraar/mentor_wel invloed

Leraar/mentor_geen invloed

Tabel A1

Het aantal citaten per thema en de bijbehorende hoeveelheid leerlingen

Thema	Aantal citaten	Aantal leerlingen ¹
Informatiegever	20	21
Gesprekspartner	30	26
Adviesgever	56	32
Invloed	14	32

¹ In dit onderzoek zijn er elf interviews afgenomen bij in totaal 33 leerlingen van het havo en vwo.

